

یادی از استاد اسدالله آل بویه

● دکتر احمد شرف‌الدین

زنده‌یاد دکتر اسدالله آل بویه، استاد گران قدر ریاضی، سال‌ها در دانش سرای عالی و دانشکده‌ی علوم دانشگاه تهران، هنده عالی تدریس می کرد. آل بویه تاکنون چند کتاب ارزنده در زمینه‌ی هندسه تدوین کرده است. وی در فرانسه تحصیل کرده بود و به همراه زنده‌یاد دکتر محسن هشترودی، استاد گران قدر ریاضی، از شاگردان الی کارتان بودند. الی کارتان (۱۹۵۱-۱۸۶۹) از ریاضی دانان بزرگ جهان بود که سال‌ها در دانشگاه «سربین» تدریس می کرد و تحقیقات مهمی در هندسه و نظریه‌ی گروه‌ها دارد.

هشترودی و آل بویه پس از فراگیری مقدمات ریاضی برای ورود به دوره‌ی دکترای، خواستند زیر نظر کارتان به تحقیقات ریاضی دوره‌ی دکترای بپردازند. کارتان به منظور سنجش توانایی آن‌ها برای تحقیقات در ریاضی، به آن‌ها مسائلی از هندسه‌ی خالص داد و با وقت کاملاً کافی، کارتان استعداد آن‌ها را براساس راه حل‌هایی که عرضه کرده بودند، پسندید و آنان را برای انجام تحقیقات زیر نظر خود پذیرفت. استاد آل بویه در مسائلی که برای حل به دانشجویان می داد، علاوه بر به کارگیری نظریه‌ی گروه‌ها، متغیر مختلط و...، به حل با قضایای هندسه‌ی خاص توجه خاص داشت. این که افلاطون، هندسه را برای آموختن فلسفه بسیار لازم می دانست، از این جهت است که فلسفه فرمول ندارد و فکر استدلالی می خواهد (بر سر در مدرسه‌ی افلاطون نوشته شده بود: هر کس هندسه نمی داند به این مدرسه داخل نشود). بسیاری از بزرگان دانش، هندسه را وسیله‌ی مناسبی برای پرورش فکر می دانند. پاسکال (۱۶۶۲-۱۶۲۳)، یکی از بزرگ ترین نوایغ جهان چنین می گوید: «ما به تجربه دریافته ایم، بین افرادی که هوش برابر دارند و در همه چیز یکسان اند، آن که بر هندسه تسلط دارد، برتر است و قدرت ذهنی کاملاً توفیقی دارد.»

کانت (۱۸۰۴-۱۷۲۴)، فیلسوف بزرگ آلمانی نیز می‌گوید: «فلسفه یاد گرفتن اندیشه‌ها نیست، فلسفه یاد گرفتن اندیشیدن است.» ملاحظه می‌کنیم که کانت برای استدلال و تفکر ارزش والایی قائل است و کسب محفوظات را علم محسوب نمی‌دارد. در آموزش ضروری است که استدلال مورد توجه کامل آموزنده باشد. آموزش‌هایی که صرفاً بر محفوظات متکی باشند، چندان اثری در تقویت فکر ندارند. توضیح و استدلال در آموزش، به تدریج در محصلان لذت تفکر به وجود می‌آورد. لذت تفکر عالی‌ترین لذت‌هاست و اثر بسیار عمیقی در وارسته کردن انسان دارد؛ چرا که تفکر مداوم، توجه انسان را به درک حقایق بیشتر می‌کند و او را به سوی قناعت می‌برد. معلمی که با توضیح کافی و استدلال‌های دقیق به طور مداوم علم را تبیین می‌کند و بدین سان لذت فراگیرندگان را از تفکر افزایش می‌دهد، نقش بسیار مهمی در پرورش اخلاقی آنان دارد؛ چرا که بر وارستگی آنان می‌افزاید. افزون بر این، هنگامی که فکر دانش‌آموز با استدلال‌های پیوسته پرورش یابد و از فکر کردن لذت ببرد، به مطالعه به طور خودآموز می‌پردازد و خود، معلم خویش می‌شود و همواره به مطالعه ادامه می‌دهد.

درس استاد آل‌بویه تنها هندسه نبود، بلکه گهگاه به ذکر مسائلی از جامعه می‌پرداخت. او عاشق فرهنگ و تمدن ایران بود. همواره در کلاس و در خارج از کلاس، به مناسبت‌های گوناگون درباره‌ی شکوه تمدن ایران و خدمات بزرگان ایران سخن می‌گفت. در این مختصر، از دو گفته‌ی ایشان یاد می‌کنم:

● استاد آل‌بویه، پیش از آن که در پاریس افتخار شاگردی کارتان را پیدا کند، در شهر نانسی تحصیل می‌کرد. آل‌بویه برای ما دانشجویان اظهار داشت که او و دو دانشجوی ایرانی دیگر، در امتحانات پایان سال دانشگاه نانسی شاگرد اول شدند و این موفقیت جالب ایرانی‌ها در روزنامه‌ی محلی با عنوان «ایرانیان را بشناسیم» چاپ شد. در آن روزنامه چاپ شده بود که سه تن از دانشجویان ایرانی، در سه رشته‌ی متفاوت، در میان دانشجویان دانشگاه نانسی شاگرد اول شده‌اند.

آل‌بویه افزود که پس از چند روز که در خدمت استاد ریاضی خود بودم، یک دانشجوی فرانسوی هم که در حضور استاد بود، از استاد پرسید: «چه طور آل‌بویه که ایرانی است، شاگرد اول شده و هیچ کدام از دانشجویان فرانسوی شاگرد اول نشده‌اند؟» استاد جواب داد: «ایرانیان ملتی باهوش‌اند، اما در طی تاریخ به کرات مورد حمله‌ی بیگانگان قرار گرفته‌اند. با وجود این، دانشمندان، فیلسوفان و شاعران بزرگی از آن سرزمین برخاسته‌اند. اگر ایرانیان مورد تهاجم‌های بسیار سخت بیگانگان قرار نمی‌گرفتند، درخشندگی بیشتری از خود نشان می‌دادند.»

● از جمله پندهای بسیار ارزشمند استاد آل‌بویه این بود: فرزندان خود را چنان تربیت کنید که نسبت به آموزگار همواره احساسات و رفتار احترام‌آمیز داشته باشند. در این مورد، یکی از مثال‌های آل‌بویه چنین بود که اگر دریافتید، آموزگار مسئله‌ای را درست حل نکرده است، به هیچ وجه به فرزند نگوید که آموزگار مسئله را درست حل نکرده است؛ بلکه بگویید یک راه حل دیگر هم وجود دارد. آن گاه راه حل درست را که می‌دانید، به فرزند بیاموزید. من نصیحت استاد آل‌بویه را همواره به کار برده‌ام و از به کار بردن نصیحت ایشان بسیار لذت برده‌ام.

روح آن استاد بزرگوار شاد باشد و خدمات علمی شاگردانش گسترده باد.